

szerencsétlenül, de mások szerencséje szálla a szemükben. Ez egy belátó férfúval persze nem fordulhat elő, de az ostobák sose gyógyulnak ki ebből a betegségből.

Megvizsgálva, hogy mi a semmittevés, úgy találta: a legtöbben foglalkoznak valamivel, hiszen az ostáblajátékosok és a bohócok is csinálnak valamit, mégis semmittevők, mert lehetőségük volna rá, hogy nemesebb időtöltést válasszanak maguknak. Az értékesebb tevékenységet nem szabad olcsóbbra váltani, s ha valaki mégis megteszi, nem szép tőle, hogy éppen az ilyesmiben mutat serénységet.

Nem a jogar teszi a királyt és az arkhónt, nem is a választás véletlenc vagy a sorshúzás, netán a kényszer vagy a csel, hanem a vezetésben való jártasság. Amikor valaki elismerte, hogy az arkhón dolga, hogy elrendelje, mit kell tenni, az alárendelteké pedig, hogy engedelmeskedjenek, Szókratész helyeselt és bizonyítékul a hajóra hivatkozott, amelyet a hozzáértő kormányoz, a tulajdonos pedig, miként a hajó valamennyi utasa és a legénység, engedelmeskedik a szakembernek; így van ez a földművelésben a gazdával, a betegségben a beteggel, a testgyakorlásban a gyakorlatot végzővel és így van ez mindazokkal, akik valamilyen gondoskodást igényelnek. Akik hozzáértőnek tartják magukat, gondoskodnak magukról. Akik nem, azok nemcsak akkor engedelmeskednek a hozzáértőknek, ha azok éppen ott vannak, hanem messziről is elhívatják őket, hogy az ő utasításuk szerint tegyék azt, ami szükséges. A gypjűszövésben például az asszonyok túltesznek a férfiakon – fűztek hozzá –, mivel ők tudják, hogy kell szőni, a férfiak pedig nem.

Ha valaki vitatta ezt és úgy érvelt, hogy a türannoszok megtehetik, hogy ne méltassák figyelemre a helyes tanácsokat adókat, azt kérdezte Szókratész: miként lehet nem engedelmeskedni, amikor törvényes büntetés jár annak, aki nem hajlik az okos szóra? Mert ha valaki nem engedelmeskedik valamiben a helyesen szólónak, vétkezik, a vétkezésre pedig büntetés vár. Ha pedig úgy érvelt valaki, hogy a türannosz meg is ölheti a helyesen gondolkodót, azt válaszolta:

– Vajon büntetlen marad-e szerinted az, aki legjobb szövetségését legyilkolja, vagy eléri a büntetés? Úgy véled, hogy megmenekülhet, ha ilyet tesz, vagy inkább úgy, hogy hamarosan elpusztul?

Amikor valaki megkérdezte Szókratésztól, hogy szerinte mi az ember legfontosabb feladata, azt válaszolta, hogy a helyes cselekvés. Ezután föltették neki azt a kérdést, hogy vajon azt is foglalkozásnak tartja-e, ha valaki szerencséivel jár.

– A szerencsét és a tevékenységet homlokegyenest elmentésnek gondolom – válaszolta. – Ha valaki keresgélés nélkül ráakad arra, amire szüksége van, az a szerencse, ha viszont tanul és gyakorol, hogy valamit jól tegyen, azt helyes cselekvésnek tartom, és úgy ítélem, hogy aki helyesen cselekszik, boldogul. A földművelésben például azok a legkiválóbbak és az istenek előtt a legkedvesebbek, akik jól művelik földjeiket, az orvosi mesterségben a jó orvosok, a politikában pedig a jó politikusok. Aki semmit sem végez kiválóan, az nem hasznos, és az istenek előtt sem kedves.

10. Ha olyanokkal beszélgetett Szókratész, akik valamely művészethez vagy mesterséghez értettek, és abból

éltek, azoknak is tudott segíteni. Egyszer beállított Parrhasioszhoz, a festőhöz, és szóba elegyedett vele.

– A festészet ugye azt utánozza, amit látunk? Ti, festők, színek segítségével utánozzátok a homorú és domború, homályos és fényes, kemény és lágy, érdes és sima, új és régi testeket?

– Helyesen mondd – válaszolta Parrhasiosz.

– Ugye, ha szép formát akartok ábrázolni, nemigen találtok olyan emberre, aki minden ízében kifogástalanul szép, ezért sok helyről gyűjtitek össze, ami kiben-kiben tökéletes, és így teszitek szép látvánnyá az egész alakot?

– Így tesszük – mondta.

– Mondd csak, a leginkább megkapót, a legkellemesebbet, a legkedvesebbet, a legkívánatosabbat és a legszeretetre méltóbbat – vagyis a lélek természetét utánozzátok-e? – kérdezte. – Vagy azt nem lehet?

– Hogyan lehetne utánozni, Szókratész, azt, aminek nincs se aránya, se színe, amiben semmi sincs abból, amit az előbb felsoroltál, s ami különben is teljesen láthatatlan?

– Van az úgy, hogy az ember barátságosan, van úgy, hogy ellenségesen néz valakire.

– Persze.

– És ez nem tükröződik a szemében?

– Dehogynem.

– Szerinted, aki törődik a barátaival, az ugyanolyan képet vág azok szerencséjéhez vagy balsorsához, mint aki nem?

– Zeuszra, dehogy. A szerencsére felderül, a balsorsra elborul a tekintete.

– Ugye ezt is lehet ábrázolni?

– Természetesen.

– De a méltóságteljes és a szabad emberhez méltó, a közönséges és a rabszolgára valló, a józan és a bölcs, a dölyfös és az illetlen viselkedés is átsüt az ember arcki-fejezésén és testtartásán, akár áll, akár mozog.

– Igazad van.

– Hát akkor ezek is utánozhatók?

– Bizony – válaszolta.

– Szerinted melyik alakot nézik szívesebben az emberek, amelyiken szép, jó és szeretetre méltó természet mutatkozik, vagy amelyiken csúf, rossz és gyűlöletes?

– Zeuszra, igen nagy a különbség, Szókratész!

Kleitónhoz, a szobrászhoz is ellátogatott, és szóba elegyedett vele.

– Látom és tudom is, hogy szépek az általad faragott futók és birkózók, ökölvívók és pankrátorok, de hogyan éred el azt, ami a nézők lelkét a legjobban megragadja, hogy szobraid élő embernek hatnak?

Kleitón habozott, és nem válaszolt azonnal. Szókratész erre hozzáfűzte:

– Ugye, élő emberek alakját veszed mintául a munkádhoz, így éred el, hogy szobraid élőnek tűnnek?

– Pontosan – válaszolta.

– Azáltal teszed őket az eleven emberekhez hasonlóvá és szemre hű másolattá, hogy a test tartását, hajlását, felgyenyedését, összegörnyedését és kinyúlását, megfeszülését és elernyedését utánozod?

– Pontosan azáltal – felelte.

– Nem okoz-e örömet a szemlélőnek, ha a cselekvés közben megörökített figura érzelmeit is kifejezésre juttatod?

– Nyilvánvalóan okoz.
– A küzdőt tehát fenyegető tekintettel kell ábrázolni, a győzteshez meg diadalittas illik?

– Természetesen.

– Ezek szerint a szobrásznak a lélek rezdüléseit a test alakjának segítségével kell kifejezni – vonta le a tanulságot.

Szókratész egyszer Pisztiashoz, a páncélkészítőhöz állított be. Megnézte a mester által bemutatott remekbe készült vértet, és elismerően így szólt:

– Hérára mondom, Pisztiasz, csodálatos találmány ez a vért, amely megvédi az ember sérülékeny testrészeit, mégsem korlátozza kezének mozgását. Mindazonáltal áruld el nekem, hogy ha semmivel sem készítesz erősebb vagy művesebb vértet, mint mások, miért adod mégis drágábban őket.

– Azért, Szókratész, mert az én vértjeim arányosab-
bak.

– És miben áll ez az arány? Hosszra vagy súlyra méred, hogy többet ér? Mert szerintem nem csinálsz csupa egyformát, még csak hasonlót sem, ha azt akarod, hogy jól álljon annak, aki viseli.

– Zeusra, mindnek jól kell állnia, mert anélkül egy fabatkát sem ér a vért.

– Ugye, némely embernek arányos a termete, másé meg nem?

– Természetesen.

– Hogyan készítesz hát aránytalan testre arányos vértet?

– Úgy, hogy megfelelően hozzáillesztem, mert az az arányos, ami megfelelően illeszkedik.

– Úgy látom, az arányt nem önmagában, hanem a vértet használó emberhez mérve érted. Mintha csak azt mondanád, hogy egy pajzs annak arányos, akihez megfelelően illik, és szavaidból azt veszem ki, hogy a köpennyel és minden egyéb dologgal hasonló a helyzet. Valószínűleg még más haszna is van az illeszkedésnek, és nem is csekély.

– Áruld el nekem is, Szókratész, ha tudod!

– A megfelelően illeszkedő vérték kevésbé gyötrik súlyukkal az embert, mint az ugyanolyan nehéz, de rosszul illeszkedő darabok. Ez utóbbiak ugyanis vagy a vállra nehezdednek teljes súlyukkal, vagy más testrészüket gyötrik, s így kényelmetlenek és terhesek. A jól illeszkedő vérték súlya azonban el van osztva a kulcscsonton és a váll felső részén, a vállon és a mellen, a háton és a hason, tehát nemhogy nem nehéz hordani őket, hanem szinte a test kiegészítőjének tűnnek.

– Éppen azt mondtad el, amiért én többre tartom a portékámat a másokénál. Sokan mégis inkább a cifra és aranyozott vértet keresik.

– Hát ha emiatt nem olyat vásárolnak, ami a testükre van szabva, akkor szerintem inkább cifra és aranyozott bajt vesznek a nyakukba. Namármost az ember nem áll mindig egy helyben, hanem néha lehajol, néha meg fölgyenesedik. Hogyan illik rá ilyenkor a szoros páncél?

– Szerintem sehogy.

– Azt mondd tehát, hogy nem a szoros páncél illik a testhez, hanem az, amely használatkor nem okoz kellemtelenséget?

– Magad mondd, Szókratész, és nagyon jól látod a lényegét.